

Dossier VI

Adviseren over duurzame ontwikkeling De duurzaamheidstoets voor adviesraden

Inleiding

1. **Achtergrond**
2. **Hoe stel je een goed advies op aan de hand van de duurzaamheidstoets?**
3. **De Duurzaamheidstoets**
4. **Verdere informatie**

COLOFON

Deze publicatie werd ontwikkeld door het Steunpunt Lokale Agenda 21 (VODO) ter ondersteuning van gemeentelijke adviesraden. Deze fiche kadert in de reeks 'beter adviseren voor adviesraden' die door het Steunpunt tandem werd opgezet. De overige dossiers van deze reeks vindt u op www.tandemweb.be. Meer info over de duurzaamheidstoets is te vinden op www.sla21.be

Verantwoordelijke uitgever

Guido Van Steenberghe, Vlasfabriekstraat 11, 1060 Brussel

SLA21-secretariaat

Vlasfabriekstraat 11, 1060 Brussel, tel 02-536 19 63
info@sla21.be, www.sla21.be

Uitgave november 2007, gedrukt op gerecycleerd papier

Inleiding

De belangstelling voor Duurzame Ontwikkeling en Duurzaam Lokaal Beleid neemt toe. Na de gemeenteraadsverkiezingen van 2006, stelden heel wat gemeenten een schepen voor Duurzame Ontwikkeling aan en ook het gemeentedecreet heeft Duurzame Ontwikkeling als leidend principe opgenomen. Toch blijft duurzame ontwikkeling een complex en veelomvattend begrip en is een integrale en participatieve werking rond duurzame ontwikkeling niet altijd evident. Deze fiche staat adviesraden bij om duurzame ontwikkeling een plaats in hun adviezen te geven.

1. Achtergrond

1.1. Wat is duurzaam lokaal beleid?

Een lokaal beleid, gericht op duurzame ontwikkeling:

- a/ streeft naar een evenwicht tussen sociale, ecologische en economische beleidsdoelstellingen
- b/ richt zich op de lange termijn
- c/ houdt rekening met mondiale effecten
- d/ en zet -om dat te bereiken - een participatief proces op poten.

Duurzame ontwikkeling is een principe dat alle gemeentelijke diensten overbrugt en waaraan schepenen, diensten en andere lokale instanties hun beslissingen of acties toetsen.

1.2. Duurzame adviezen

Een ander essentieel element van duurzaam beleid is participatie. Lokaal spelen adviesraden hierin een belangrijke rol. Maar elke adviesraad buigt zich over een specifiek beleidsdomein terwijl een duurzaam beleid juist domeinen overschrijdt. Deze fiche wil adviesraden bijstaan om 'over het muurtje' te leren kijken. Dat betekent dat ze 'hun eigen' thema's vertalen naar andere beleidsdomeinen en omgekeerd: dat ze de bekommernissen vanuit andere terreinen vertalen naar het eigen beleidsdomein.

De duurzaamheidstoets, voorgesteld in deze fiche is een methodiek voor adviesraden om gemeentelijke projecten en maatregelen te toetsen op hun duurzaamheid. **Deze duurzaamheidstoets helpt een gefundeerd advies uit te brengen, vooral bij grote projecten of plannen van de gemeente.** Zo geeft het adviesraden inzicht in de dwarsverbanden met andere domeinen dan hun eigen.

Voorbeeld 1: Duurzaamheidstoets als inspraakinstrument

Bij werken aan een belangrijke invalsweg –die tot doel hadden het verkeer naar het centrum te ontmoedigen (door halvering van het aantal rijstroken) en het openbaar vervoer te stimuleren (invoering busstrook) werd een duurzaamheidstoets uitgevoerd door bewoners en plaatselijke handelszaken. De plannen werden over het algemeen toegejuicht omdat ze de ecologische en sociale leefbaarheid van de straat zouden verhogen. Uit de toets bleek dat de bereikbaarheid van een aantal bedrijven dreigde te verminderen door betonnen afscheidingen tussen de stroken waardoor vrachtwagens moeilijker het bedrijfsterrein konden oprijden. Plannen werden op vraag van de lokale handelskring hieraan aangepast (economische toets). Over de veiligheid van de geplande buseilanden hadden een aantal busgebruikers twijfels met betrekking tot de veiligheid. Toen kort na de werken de buseilanden inderdaad aanleiding gaven tot een aantal verkeersongevallen met blikshade, werden ze aangepast om ze zichtbaarder te maken. (sociale toets). Over het participatieve gedeelte was er minder tevredenheid. Bewoners, gebruikers en handelaars werden onvoldoende betrokken bij de voorbereiding en de planning van de werken: de toets was een informeel initiatief van een plaatselijke buurtkring. Een aantal problemen die zich later voordeden, hadden kunnen vermeden worden mits tijdige inspraak (toets beheersmatige aspecten).

1.3. Duurzaamheidstoets voor gemeentebestuur en -diensten

In een duurzaam lokaal beleid is het belangrijk dat lokale besturen en gemeentelijk diensten duurzaamheidstoets(en) toepassen op hun beleid. De gemeente kan bijvoorbeeld de interne werking toetsen: het aankoopbeleid toetsen, de gemeentelijke gebouwen toetsen, het wagenpark, enz. En de gemeente kan de duurzaamheidstoets beleidsmatig gebruiken, bijvoorbeeld om na te gaan hoe duurzaam het afvalbeleid van de gemeente is, het structuurplan...

Voorbeeld 2: Duurzaamheidstoets als beleidsinstrument

In Surrey County (UK) werd een Duurzaamheidskader met 19 doelstellingen ontworpen waaraan het ruimtelijk structuurplan werd getoetst. Die doelstellingen waren zowel economisch, ecologisch als sociaal. Elk van die doelstellingen werd vertaald in een aantal besluitcriteria of vragen (69 in totaal) die samen de duurzaamheidstoets vormden. De methodiek van de duurzaamheidstoets werd gecombineerd met die van een barometer. Aan elk van de doelstellingen werd ook een aantal indicatoren gekoppeld die latere opvolging mogelijk maken. Vervolgens werden de doelstellingen in 4 pijlers verdeeld: sociale vooruitgang (1), milieubescherming (2), duurzaam gebruik van natuurlijke hulpbronnen (3) en behoud van hoge economische groei en tewerkstelling (4). Aan elke pijler werd een werkgroep verbonden met 3 experts. Daarnaast was er ook nog een werkgroep rond mobiliteit die de 4 werkgroepen overbrugde en een werkgroep die de supervisie over het proces uitoefende. Elke werkgroep hanteerde een strak stappenplan en de 'evaluaties' van elke werkgroep werden in een matrix ondergebracht samen met de aanbevelingen. Enkele van de aanbevelingen hadden te maken met maatregelen tegen overstromingsgevaar in de toekomst, de kwaliteit van de voorziene sociale huisvesting en de economische leefbaarheid van 'market towns', kleinere, meestal landelijke gemeenten die wettelijk het recht hebben een markt te organiseren.

Het toepassen van een duurzaamheidstoets is een aandachtspunt die adviesraden het bestuur kunnen meegeven. Daarnaast kunnen raden de toets zelf gebruiken als input voor de te leveren adviezen.

1.4. Wat is het verschil met andere instrumenten?

Verskillende (meet)instrumenten voor duurzaamheid vullen elkaar aan. Ze versterken elkaar en bekijken het beleid vanuit een verschillend standpunt of een verschillende fase van het besluitproces. Maar de verschillende instrumenten leiden tot verwarring. We geven kort een overzicht:

Een **duurzaamheidstoets** (*duurzaamheidsmeter, duurzaamheidseffectenbeoordeling*) zoals in deze fiche voorgesteld, probeert op voorhand in te schatten wat de bedoelde en onbedoelde effecten van een maatregel (kunnen) zijn op economisch, ecologisch en sociaal vlak. Stel dat de gemeente een plan heeft om het huishoudelijk restafval terug te dringen, dan zal de toets niet alleen nagaan of het beoogde resultaat zal behaald worden, maar ook de mogelijke (neven)effecten inschatten, zoals: sociaal (is de kost haalbaar voor lage inkomens), ecologisch (zal demaatregel geen sluikstorten in de hand werken?) of de economische effecten ('Biedt de maatregel kansen voor lokale zelf-standigen of ondernemingen in selectie en recycling).

Een **duurzaamheidsbarometer** brengt via een set van indicatoren de ecologische, economische en sociale toestand van een gemeente in kaart, zodat men de toestand of de evolutie van een aantal factoren kan meten. Toegepast op het thema 'afval' zal een duurzaamheidsbarometer onder andere in kaart brengen hoe de hoeveelheid huishoudelijk restafval per hoofd van de bevolking evolueert. Die cijfers kan men dan gebruiken om het beleid aan te passen en bijvoorbeeld nieuwe campagnes of maatregelen te lanceren die de consument moeten sensibiliseren afval te voorkomen. De stadsmonitor (www.thuisindestad.be) is een voorbeeld van een duurzaamheidsbarometer. De milieubarometer kan hiervan een onderdeel zijn.

Een **duurzaamheidsspiegel** is een instrument voor adviesraden die het gemeentelijk duurzaamheidsbeleid in beeld brengt en evalueert. Ze gaat na 'wat' een gemeente doet om aan problemen zoals die bvb. uit de barometer blijken, het hoofd te bieden en of dat in de perceptie van de adviesraden en het middenveld voldoende is. Op het vlak van afval vraagt de spiegel bijvoorbeeld of de gemeente herbruikbare luiers subsidieert. *Meer info over deze instrumenten vind je op www.sla21.be*

2. Hoe een advies opstellen aan de hand van de duurzaamheidstoets?

Deze duurzaamheidstoets bestaat uit vier lijsten die telkens een andere dimensie van duurzaamheid behandelen, namelijk de ecologische, economische, sociale en de beheersdimensie. Het is belangrijk deze vier aspecten allemaal te overlopen. Daarom is het aangewezen afhankelijk van de te toetsen maatregelen, na te gaan of er nog andere adviesraden, organisaties of doelgroepen moeten worden betrokken.

Per lijst vind je een aantal vragen en deelvragen, die helpen inschatten wat het effect van de maatregel is. Deze vragen hoeven niet alle aan bod te komen. Ze zijn niet voor elke situatie even relevant. Er kunnen steeds vragen worden toegevoegd, afhankelijk van wat er moet beoordeeld worden. Deze fiche wil in de eerste plaats denksporen aanbieden en streeft dus niet naar volledigheid. Op het secretariaat van SLA 21 kan nog een uitgebreider voorbeeld van duurzaamheidstoets opgevraagd worden.

Bij het uitvoeren van de duurzaamheidstoets, kan volgend stappenplan gevolgd worden:

I. Per lijst elke vraag overlopen:

a. is de vraag relevant?

Indien nee: niet meenemen in de toets.

Indien ja: zie b

b. Is er voldoende informatie om de vraag te beantwoorden?

Indien nee: bijkomende informatie aanvragen aan gemeentebestuur en –diensten of andere instanties.

Indien ja: zie c

c. Een kort antwoord op de vraag formuleren.

II. Wanneer de vragen zijn beantwoord per lijst

a. Nagaan of er nog vragen of opmerkingen zijn die niet aan bod gekomen zijn.

b. Een besluit formuleren. Daarin kunnen volgende zaken staan:

- Waarop scoort de maatregel goed? / Waarop scoort de maatregel slecht?

- Eventuele verantwoording van hoe men tot die conclusies is gekomen.

- Waarover is er onvoldoende informatie, welke verduidelijkingen zijn er nodig?

- Welke mogelijkheden of aanbevelingen kunnen er gegeven worden om het project duurzamer te maken?

III. Als alle lijsten zijn besproken, kan het advies geschreven worden. Daarin kunnen de volgende zaken staan:

- De besluiten per aspect (zie II)

- een algemeen besluit

3. De duurzaamheidstoets

3.1. Beheersaspecten

In deze lijst wordt nagegaan of er rekening is gehouden met een aantal algemene aspecten en met een aantal overkoepelende principes van duurzame ontwikkeling, zoals participatie, het langetermijneffect en het effect op het Zuiden.

1. Aan welke behoeften of problemen wordt er een antwoord geboden?

Doel van deze vraag is in de eerste plaats na te gaan hoe nuttig en noodzakelijk de maatregel is. Voor deze vraag is het belangrijk om de behoeften op te lijsten per betrokken doelgroep of doelgebied. .

2. Is de opzet van het project realistisch?

- Zijn de doelstellingen en vooropgestelde resultaten van het project realistisch?
- Heeft het project een realistisch en haalbaar budget?
- Is er een realistische en haalbare timing en planning voor de realisatie van het project?

3. Zijn de bevolking en rechtstreeks doelgroepen voldoende betrokken bij de besluitvorming?

- Is er in een vroeg stadium van besluitvorming mogelijkheid tot participatie geweest (en dus niet wanneer de meeste plannen al definitief of in een vergevorderd stadium waren)?
- Is het participatieproces ernstig genomen? Was er daadwerkelijke inbreng mogelijk?

4. Zijn de adviesraden voldoende betrokken bij de besluitvorming?

- Konden de adviesraden in een vroeg stadium van de besluitvorming adviseren, en is er dus niet gewacht tot het besluit helemaal klaar is?
- Zijn de adviezen tot nu toe serieus genomen?

Uiteraard kan het interessant zijn om na te gaan wat de ervaringen van de andere adviesraden over dit project zijn.

5. Wat zijn de mogelijke (positieve en negatieve) effecten op lange termijn? Zijn ze mee in rekening gebracht?

6. Wat zijn de effecten (negatief en positief) voor het Zuiden?

3.2. Economische aspecten

Een duurzaam beleid probeert een meerwaarde te realiseren voor de lokale economie met het accent op maatschappelijk verantwoord of duurzaam ondernemen.

1. Wat is het effect op de economische positie en leefbaarheid van...?

- lokale bedrijven
KMO's
- handelszaken
- landbouwers

2. Wat is het effect op de lokale afzetmogelijkheden voor lokale bedrijven?

3. Wat is het effect op de werkgelegenheid en tewerkstellingsmogelijkheden?

4. Wat is het effect op de economische leefbaarheid en het economische imago van de gemeente?

5. Wat is het effect op de toeristische en culturele aantrekkelijkheid van de gemeente?

6. Wat is het effect op de werkgelegenheid en tewerkstellingsmogelijkheden?

In het bijzonder kan men vragen of sociale tewerkstellingsmogelijkheden worden gestimuleerd.

3.3. Ecologische aspecten

Een duurzaam beleid houdt rekening met de ecologische draagkracht van de aarde. Beslissingen moeten daarom getoetst worden aan de hand van hun mogelijke of te verwachten milieu-impact.

Ga eerst na of er voor de te toetsen maatregel al een Milieueffectenrapportage (MER) of een mobiliteitseffectenrapport (MOBER) is

uitgevoerd. Daarin vind je al heel wat antwoorden op de gestelde vragen. Maar een MER is vaak vanuit een ingenieurs oog bekeken. Ook andere invalshoeken kunnen een meerwaarde bieden.

1. Is er rekening gehouden met duurzaam watergebruik?

Indien er sprake is van nieuwbouw of renovatie:

- Is er een scheiding van hemel- en afvalwater?
- Wordt hemelwater opvangen en hergebruikt, bijvoorbeeld voor de spoeling van toiletten, wasmachines, het besproeien van groen, ...?
- Wordt er gekozen voor efficiënte infiltratie wanneer het hemelwater niet kan worden opgevangen voor (groendaken, ...)?
- Is er gekozen voor waterbesparende toepassingen, zoals spaardouchekoppen, toilet met spaartoets, ...?

Indien er straten, pleinen... worden aangelegd:

- Kiest men voor waterdoorlaatbare oppervlakten?
- Wordt er een gescheiden riolering- en hemelwatersysteem aangelegd (indien ook wegenwerken worden uitgevoerd)?

2. Houdt het project rekening met een zo laag mogelijk energieverbruik?

Indien er sprake is van nieuwbouw of renovatie:

- Wordt er gekozen voor hoge energie-efficiëntie, met andere woorden voor een energieprestatienorm van maximum E60?
- Is er onderzoek gedaan naar de mogelijkheden voor het opwekken van hernieuwbare energie (opstellen van daken voor zonnepanelen, plaatsen van een windmolen...) en worden deze mogelijkheden ook toegepast?

Bij alle maatregelen:

- Wakkert men door de maatregel het energiebewustzijn aan?

3. Brengt het bijkomende milieuhinder met zich mee?

Onder milieuhinder valt:

- aantasting van de luchtkwaliteit
- geluidsoverlast
- geurhinder
- lichthinder
- ...

4. Wordt de beschikbare ruimte op een duurzame manier gebruikt?

- Wordt de natuurlijke bedding van waterlopen behouden?
- Wordt er gekozen voor 'inbreiding'?
- Zijn eventuele bebouwingen zo compact mogelijk?
- Krijgt hergebruik of herbestemming van bestaande sites en gebouwen voorrang?

5. Is er aandacht voor het behoud en de verbetering van natuurlijke entiteiten (fauna, flora, biodiversiteit)?

- Wordt bij de aanleg van nieuwe infrastructuur de bestaande ecologische structuur gevrijwaard?
- Zijn er mogelijkheden van natuurontwikkeling?
- Wordt er bij nieuwe aanplantingen geopteerd voor inheemse flora en fauna?

6. Is er aandacht voor duurzame mobiliteit en wordt dit gestimuleerd?

- Zijn er voldoende ruimte en faciliteiten voor zacht en openbaar vervoer?
- Welk effect is er op de verkeersveiligheid, verkeersoverlast (filevorming, parkeeroverlast,...)

7. Wordt er gebruik gemaakt van milieuvriendelijke materialen?

- Kiest men voor FSC hout?
- Gebruikt men natuurverven?
- Kiest men voor houten schrijnwerk (i.p.v. aluminium/PVC)?
- Wordt er gekozen voor materialen die geen afval genereren?

3.4. Sociale aspecten

1. Wordt er rekening gehouden met de specifieke behoeften en problemen van kansengroepen?

Een duurzaam beleid moet uitsluitingsmechanismen ten opzichte van bepaalde kansengroepen verminderen. Drempels en uitsluitingsmechanismen dienen gesloopt te worden zodat iedereen wordt bereikt.

- Houdt men rekening met de toegankelijkheid voor personen met een handicap?
- Gaat men na wat het effect is en houdt men rekening met het effect op de maatschappelijke positie en integratiemogelijkheden van etnisch-culturele minderheden? Heeft men rekening gehouden met de specifieke behoeften van etnisch-culturele minderheden?
- Is er rekening gehouden met de toegankelijkheid voor kansarmen? En wat is het effect op hun maatschappelijke positie?

2. Wat is het effect van de maatregel op de sociaal-culturele participatie?

- Wat is het effect op het culturele aanbod en de diversiteit in het aanbod (bijvoorbeeld musea, tentoonstellingen, muziekvoorstellingen?)
- Wat is het effect op het recreatief- en sportaanbod?
- Wat is het effect op het cultuurhistorisch patrimonium en de kwaliteit of esthetische waarde van de architectuur?
- Wat is het effect op de mogelijkheden tot natuurbeleving?
- Wat is het effect op de sociale en culturele interactie voor bewoners, wijken, groepen, ... ?
- Wat is het effect op de bereikbaarheid en toegankelijkheid van sociale en culturele voorzieningen?

3. Wat is het effect van de maatregel op huisvesting?

- Wat is het effect op de beschikbaarheid en de prijs van de woningen?
- Wat is het effect op verkrotting, leegstand, huisjesmelkerij, ...?
- Wat is het effect op de kwaliteit van de woningen?
- Wat is het effect op de woon- en leefomstandigheden van zwakkere groepen?
- Wat is het effect op de geografische en sociale ontsluiting van achtergestelde buurten, sociale wijken, ...?
- Wat is het effect op de sociale bevolkingsmix?

4. Wat is het effect van de maatregel op veiligheid en gezondheid?

- Zijn er effecten voor de lokale gezondheidssituatie?
- Is er een impact op de onveiligheid of het onveiligheidsgevoel?

4. Verdere informatie

Op www.sla21.be kan je dit dossier gratis downloaden. Je vindt er ook meer informatie rond duurzaamheidstoetsen en andere instrumentaria voor duurzame ontwikkeling. Voor meer info of andere voorbeelden van duurzaamheidstoetsen kan je ook steeds terecht op het secretariaat van SLA21, info@sla21.be, 02/536.19.63.

Andere interessante websites zijn:

- www.tamdenweb.be: ook hier kan je het dossier downloaden (klik op milieuraden), op deze site staan trouwens nog heel wat andere fiches 'Beter Adviseren' gemaakt voor milieuraden.

- www.11.be

5. Modeladvies

Aanleiding

We geloven dat de maatregel/plan/ ... effecten heeft op verschillende domeinen, zoals het ecologische, economische en sociale. Daarom besloten wij om maatregel te toetsen aan de principes van duurzame ontwikkeling met het oog op een geïntegreerd advies.

Overweging/ motivatie

We hebben de volgende maatregel/beslissing [...] getoetst aan de principes van duurzame ontwikkeling. Daarbij waren de volgende partners aanwezig:

Advies

1. *Beheersaspecten en algemene aspecten*

In de eerste plaats hebben we de maatregel getoetst op een aantal beheersaspecten en een aantal algemene principes van duurzame ontwikkeling. Als positieve elementen ervaren wij dat:

+...

+ ...

Daarentegen waren er ook een aantal punten negatief zoals

-

-

...

2. *Economische aspecten*

In tweede instantie hebben we de maatregel/beslissing/project getoetst aan economische aspecten. Als positieve elementen ervaren wij dat:

+...,

+...

...

Daarentegen waren er ook een aantal punten negatief zoals

- ...

- ...

...

3. *Ecologische aspecten (idem 1 en 2)*

4. *Sociale aspecten (idem 1 en 2)*

Gegeven de vier getoetst aspecten kunnen we concluderen dat er vooral rekening is gehouden met [...], maar dat een aantal andere zaken uit het oog zijn verloren [...]

Daarom adviseren we de volgende aanpassingen of alternatieven:

- [...]

- [...]